

Investigating the Process of Deepening the Capital Market in the Twelfth Government and its Impact on the Future of the Politics in Iran

Mojtabaa Shariati* | Assistant Professor, Political Science Department,
Yasouj University, Yasouj, Iran

Nima Rezaei * | Assistant Professor, International Relations
Department, Kharazmi University, Tehran, Iran

Abstract

The capital market can play a role as one of the most effective financial institutions in the dynamics of industry and economy of any country. The initial idea of establishing the capital market in Iran dates back to 1972. But what has been evident in this era is that there was no serious determination to transform the capital market into its true position. Despite the various policies of economic prosperity in the past years and principle 44, but in the realization stage; Since the governments of Iran were in the category of rentier governments, they did not see much need for people's assistance in advancing their economic goals. And vice versa, it was these people who were always waiting to receive government support but what was observed in Iran from April 2020 to August was the serious determination of the government to give priority to the place of the stock market in the economy. This issue became such a priority that, after the Corona issue, it became the most serious issue for the country's economic and political planners. In order to get out of this situation, the government considered relying on the tax on stock transactions and the prosperity of the capital market. This issue needed to gain the public trust of the people in order to provide the basis for its realization with more participation. The more the trust and public participation of the people increased, the more the government's income from this market increased. But this relationship also has a paradoxical consequence. If the stock market falls, the public and political trust of the people will be affected, which will have important effects on the sphere of Iranian politics and society. Indeed, although this unparalleled attention of the government implies the economic problems caused by sanctions and its consequences such as budget deficit, inflation, recession and finally the spread of coronavirus, but from another perspective, its effects can play a role as a socio-political phenomenon in

* **Corresponding Author:** M.shariati17@gmail.com

* Nrir20200@gmail.com

How to Cite: Shariati, M., & Rezaie, N. (2022). Investigating the process of deepening the capital market in the Twelfth Government and its Impact on the Future of the Politics in Iran. *State Studies*, 8(32)

Iranian society. The important point is that the right or wrong decisions of the government in the field of the stock market in the past years, despite some trials and errors, had little effect on Iran's economic and political arena due to the small number of shareholders. But the huge number of Iranian shareholders and families in 2020 changed the issue. In this regard, the twelfth government of Iran explicitly demanded the serious entry of people into the capital market, and the people eagerly welcomed it in order to preserve and increase the value of their assets, as well as to help the government. This economic trend has had political and social effects on Iranian society and if it continues, it can gradually transform people who have a low role in the economic fields into actors with a special spirit of the capital market, including increasing risk-taking, applying financial rationality and frequent calculations of profit and loss, and in the long run, change their attitude from economy to politics and society. But on the other hand, this economic support of the people to the government, which was the result of trusting the government, has paradoxical consequences. The fall of the stock market means a sharp decrease in political trust and the consequences of the downward trend in the relationship between the people and the government. In fact, the widespread presence of the people caused the impact of the successes and failures or the support and shortcomings of the capital market managers and its main actor, which is the government, to increase in the society and gradually spread the changes from the economic field to other areas. An issue that can result from strengthening political and public trust to loss of trust and from strengthening public participation to some security concerns. The same stages that went through during 2020: From the rise of the stock market in five months (April to August 2020) to its downward trend in the rest of the year, and from the unprecedented reception of the people, to the heavy losses inflicted on them, and also from the trust and participation of new shareholders, to Their mistrust and pessimism. In this article, we seek to answer the question that what process can the process of deepening the capital market in the twelfth government have on the political sphere of Iranian society? In the framework of the theory Capital market tax and also public trust and using method of content analysis, the issue was studied. The collection of President Hassan Rouhani's speeches related to the capital market was compiled. The working method is based on the number of words used by him in relation to the capital market (in the April to August 2020), i.e. the time when the stock market was at its peak, until the sharp fall in this market. Then the results of these data were compared with the same period in the previous years and the 11th government, and by examining these results, an illustrative analysis was obtained. These words are generally expressed in the most important official meetings of the government. In fact, all of Rouhani's speeches during his presidency, in which he mentioned the capital market, were taken into consideration as a statistical community. The method of extracting it was by searching for the word stock among his words. The method used to complete the process, in order to analyze the state of public opinion in Iranian society and examine the role they give to the government in the process of the fall of the capital market, is a collection of the words of influential political and social

figures and authorities (including prominent representatives of the Majlis , Presidential candidates in the 1400 Iranian elections, representatives of student organizations), the content of effective national social and media campaigns and the collective and individual performance of stakeholders (protest rallies, etc.) in the time period of August 15, 2020 to June 2021 were analyzed. From the results of the developments, it can be concluded that the twelfth government's explicit support of the capital market has led to the fall of the stock market index, and the process of political trust is at risk.

Keywords: Capital Market, Content Analysis, Deepening, Scenario writing, Stock Exchange

بررسی فرآیند تعمیق بازار سرمایه در دولت دوازدهم و تاثیر آن بر آینده سیاست در ایران

مجتبی شریعتی * * استادیار علوم سیاسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

نیما رضایی * * استادیار روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

چکیده

بازار سرمایه می‌تواند بعنوان یکی از موثرترین نهادهای مالی در پویایی صنعت و اقتصاد هر کشور نقش آفرینی نماید. آنچه در پنج ماه اول سال ۱۳۹۹ در ایران مشاهده شد، عزم جدی دولت در اولویت‌بخشی به جایگاه بورس در اقتصاد بود. این مهم به قدری در اولویت قرار گرفت که بعد از مساله کرونا به جدی‌ترین موضوع مورد توجه برنامه‌ریزان اقتصادی و سیاسی کشور تبدیل شد. اگرچه این توجه کم‌نظیر دولت، مدلول مشکلات اقتصادی ناشی از تحریم و تبعات آن همچون کسری بودجه، تورم، رکود و در نهایت شیوع کرونا بود اما از منظر دیگر اثرات آن می‌تواند بعنوان پدیده‌ای سیاسی-اجتماعی در جامعه ایرانی نقش آفرین شود. معکوس شدن روند گذشته، نزولی شدن شاخص بورس، زیان‌های سنگین مردم، افزایش بی‌اعتمادی و مدیریت نامطلوب بازار سرمایه که از شهریور ۱۳۹۹ بروز جدی پیدا کرد، همگی بر تسریع روند تسری مساله‌ای اقتصادی به عرصه سیاسی موثر واقع شد. پرسش مقاله این است که فرآیند تعمیق بازار سرمایه در دولت دوازدهم و فراز و نشیب‌های آن، می‌تواند چه تاثیری بر آینده سپهر سیاست در ایران داشته باشد؟ در چارچوب نظری مالیات بر بازار سرمایه و همچنین اعتماد سیاسی و با استفاده از روش تحلیل محتوا بررسی شد و بر این نکته تاکید گردید که حمایت صریح دولت دوازدهم از بازار سرمایه موجب شده است تا با سقوط شاخص بورس، روند اعتماد سیاسی در معرض مخاطره قرار گیرد.

واژگان کلیدی: بازار سرمایه، بورس، اعتماد سیاسی، تعمیق، سناریونویسی، تحلیل محتوا.

مقدمه و بیان مساله

دولت‌ها در مدیریت جامعه همواره با مسائل مختلفی روبرو هستند. در این میان موضوعات اقتصادی و تامین بودجه و درآمد کشور در صدر این اولویت‌ها قرار دارند. گاهی عوامل خارجی، موانع جدی در مسیر تحقق برنامه‌های اقتصادی ایجاد می‌کنند. تحریم، جنگ، بلایای طبیعی و بیماری‌های فراگیر از مهمترین چالش‌های بیرونی است. دولت دوازدهم ایران هم که با دو مانع سخت تحریم و کرونا روبرو شد، از این قاعده مستثنی نبود. یکی از راهکارهای اصلی و مهم این دولت برای برون‌رفت از این وضعیت و رفع بخشی از کسری بودجه ایجاد شده، اتکای به مالیات بر معاملات سهام و رونق بازار سرمایه بود. این مهم نیازمند جلب اعتماد عمومی مردم بود تا با مشارکت بیشتر زمینه تحقق آن فراهم گردد. هر چه اعتماد و مشارکت عمومی مردم بیشتر می‌شد، درآمد دولت از این بازار بیشتر می‌گردید. اما این رابطه دارای یک پیامد پارادوکسیکال نیز می‌باشد. در صورت سقوط بازار بورس، اعتماد عمومی و سیاسی مردم تحت شعاع قرار می‌گرفت که اثرات مهمی را بر سپهر سیاست و اجتماع ایران برجای خواهد گذاشت.

با توجه به مطالب فوق، بازار هر کشور را می‌توان به بخش‌های حقیقی و مالی و همچنین بانک‌محور و بازارمحور تقسیم‌بندی کرد. در این میان تعامل میان دو بازار سرمایه و پول می‌تواند به افزایش بهره‌وری نظام مالی کمک شایانی نماید. تعمیق بازار سرمایه بعنوان منبع تامین مالی شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی، رشد اقتصادی دولت‌ها را تضمین نموده و با هدایت منابع مالی از بخش‌های غیرمولد جامعه به بخش‌های تولیدی، بسیاری از معضلات دولت‌ها و جوامع از جمله بیکاری، تورم، کسری بودجه، کنترل نقدینگی و ده‌ها مورد دیگر را مرتفع نماید و سطح رفاه اجتماعی را ارتقا بخشد.

ایده ابتدایی تاسیس بازار سرمایه در ایران به سال ۱۳۵۱ بر می‌گردد. در این سال‌ها بازار سرمایه و به طور مشخص نهاد بورس در ایران، فراز و فرودهای بسیاری را طی نموده است. اما آنچه در این دوران آشکار بوده است اینکه عزمی جدی برای تبدیل بازار سرمایه به جایگاه واقعی آن وجود نداشته است. نکته مهم در این میان، نقش پررنگ و کلیدی دولت‌ها در پویایی و یا انزوای این نهاد اقتصادی در ایران می‌باشد که با فلسفه وجودی بازار سرمایه همخوانی چندانی ندارد.

در این میان با وجود سیاست‌های مختلف رونق اقتصادی در سنوات گذشته و اصل ۴۴، اما در مرحله تحقق؛ دولت‌های ایران از آنجا که در دسته‌بندی دولت‌های رانتیر قرار داشته‌اند، چندان نیازی به مساعدت مردم در پیشبرد اهداف اقتصادی خود نمی‌دیده و بالعکس این مردم بودند که همواره منتظر دریافت حمایت‌های دولتی بودند. اما در سال ۱۳۹۹ شرایط تغییر کرده بود. نفت بعنوان منبع تامین کننده بودجه دولت ایران خریداری نداشت. تحریم‌ها و همه‌گیر شدن بیماری کرونا، اقتصاد ایران را زمین‌گیر کرد و دولت برای تامین درآمدها، رفع کسری بودجه و کاهش فشارهای اجتماعی در طرحی نو به جذب سرمایه‌های بزرگ مردم از طریق بازار سرمایه و مالیات بر انتقال سهام روی آورد. در این بازی برد-برد در صورت موفقیت، برخی اهداف اقتصادی دولت برآورده می‌شد. به طور مشخص قسمتی از منابع مالی دولت تامین شده و در ثانی زمینه کنترل نقدینگی هم فراهم می‌گردید و از سویی نگرانی مردم از جهت کاهش ارزش سرمایه‌شان مرتفع شده و عده‌ای از آنان نیز در پرتو افزایش شدید قیمت سهام به سودهای کلانی دست می‌یافتند.

دولت به صورت صریح تقاضای ورود جدی مردم به بازار سرمایه را داشت و مردم هم علاقمندانه در جهت حفظ و افزایش ارزش دارایی‌های خود و همچنین کمک به دولت، استقبال بی‌نظیری انجام دادند. این تمایل اقتصادی، تاثیرات سیاسی و اجتماعی بر جامعه ایرانی داشته و در صورت استمرار می‌تواند مردم کم‌نقش در عرصه‌های اقتصادی را به مرور به بازیگرانی با روحیات ویژه بازار سرمایه از جمله افزایش ریسک‌پذیری، بکارگیری عقلانیت مالی و محاسبات مکرر سود و زیان مبدل می‌گرداند و در درازمدت موجب تغییر نگرش آنها از حوزه اقتصاد به سیاست و اجتماع شود. اما سوی دیگر این حمایت اقتصادی مردم از دولت که نتیجه اعتماد به دولت بود، پیامدهای پارادوکسیکالی را در پی دارد. سقوط بورس یعنی کاهش شدید اعتماد سیاسی و پیامدهای ناشی از روند نزولی رابطه میان مردم و دولت. در واقع حضور گسترده مردم موجب شد که تاثیر موفقیت‌ها و شکست‌ها یا حمایت‌ها و کوتاهی‌های مدیران بازار سرمایه و بازیگردان اصلی آن که همان دولت باشد، در جامعه بیشتر شده و به مرور تحولات را از عرصه اقتصادی به سایر حوزه‌ها تسری دهد. مساله‌ای که می‌تواند از تقویت اعتماد سیاسی و عمومی تا سلب اعتماد و از تقویت مشارکت عمومی تا برخی نگرانی‌های امنیتی را در پی داشته باشد. همان مراحل که طی سال ۱۳۹۹ از صعود بورس در پنج ماهه اول به روند نزولی آن در ادامه سال ۱۳۹۹ و از استقبال بی‌سابقه مردم به

زیان‌های سنگین وارد شده به آنان و نیز اعتماد و مشارکت سهامداران تازه‌وارد تا بی‌اعتمادی و بدبینی طی شد.

بر همین اساس این نوشتار می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که فرآیند تعمیق بازار سرمایه در دولت دوازدهم و فراز و نشیب‌های آن چه تاثیری بر آینده سپهر سیاست در ایران دارد؟ در جواب این پرسش، بر اساس چارچوب نظری مالیات بر بازار سرمایه و همچنین اعتماد سیاسی و با استناد به روش تحلیل محتوا، میزان تاکیدات بی‌سابقه دولت دوازدهم به بازار سرمایه و دعوت به حضور مردم در این بازار، در پنج ماهه اول سال ۱۳۹۹ که منجر به استقبال بی‌نظیر مردم از بازار سرمایه و مقدمات تعمیق بازار سرمایه شد، بررسی و اثرات سیاسی اجتماعی آن مورد واکاوی قرار می‌گیرد. همچنین با کمک تحلیل محتوا، تاثیر سقوط شاخص بورس و در نتیجه کاهش مشارکت و اعتماد عمومی بر آینده سایر عرصه‌های سیاسی اجتماعی تبیین می‌گردد.

مبانی نظری، پیشینه و طرح فرضیه

«مالیات بر بازار سرمایه» و «اعتماد عمومی» بعنوان چارچوب‌های اصلی و مکمل این پژوهش در نظر گرفته شده است. دولت و مالیات همواره دو جزء از مهمترین و مؤثرترین عناصر همه نظام‌های اقتصادی و اجتماعی هستند. از زمانی که دولت و چارچوب‌های اجتماعی شکل گرفته‌اند، مالیات جزء ارکان تشکیل دولت بحساب می‌آمده است. در صورتی که وجود دولت و نظام اجتماعی ضروری باشد، انجام وظایف مربوط هزینه‌هایی دارد که برای تأمین آن هزینه‌ها نیاز به ساختن راه‌هایی برای تأمین مالی آنها وجود دارد (رستم زاده و گودرزی، ۱۳۹۶: ۱۲۴). درآمدهای دولت اغلب به دو گروه درآمدهای مالیاتی و غیرمالیاتی تقسیم می‌شود. نقش درآمدهای مالیاتی در بسیاری از کشورها در مقایسه با سایر منابع درآمدی بیشتر حائز اهمیت است و در مقایسه با سایر منابع از ایجاد آثار نامطلوب اقتصادی به میزان قابل توجهی می‌کاهد و همچنین این منبع درآمدی به دلیل قابلیت کنترل، بر سایر منابع ناشی از اقتصاد داخلی ترجیح دارد (پورمقیم و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۶۳).

در نظام‌های مالیاتی سه پایه اصلی مالیات بشرح زیر مورد نظر هستند: مالیات بر ثروت، مالیات بر درآمد و مالیات بر هزینه و یا مصرف (پژویان و درویشی ۱۳۸۹: ۲۱). انواع مالیات‌ها از نظر ترتیب پرداخت نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند: مالیات‌های مستقیم و مالیات‌های غیرمستقیم. مالیات‌های مستقیم؛ مالیات‌هایی هستند که پرداخت کنندگان آن مشخص است،

نام و مشخصات و منبع مالیاتی آنها و سایر اطلاعات مربوط به هریک در پرونده‌های مالیاتی و فهرست مؤدیان درج گردیده است. این مالیات‌ها به طور مستقیم توسط مأموران مالیاتی مطالبه و معمولاً به صورت فوری و در مواعدهای کوتاه پرداخت می‌شوند. مالیات‌های غیرمستقیم؛ مالیات‌هایی هستند که پرداخت کنندگان آن برای سازمان امور مالیاتی ناشناخته می‌باشد؛ به صورت غیرفوری پرداخت می‌شوند و بین مرحله‌های تشخیص و قطعی شدن از یک طرف و وصول و اجرا از طرف دیگر فاصله زمانی وجود دارد. در حال حاضر مالیات‌های مستقیم در ایران بر اساس قانون مالیات‌های مستقیم و بنا بر آخرین اصلاحات به لحاظ منبع، شامل مالیات بر دارایی و مالیات بر درآمد می‌باشند (آل عمران، ۱۳۹۲: ۱۳).

طبق ماده ۱۰ قانون محاسبات عمومی ایران، «درآمد عمومی دولت عبارت است از درآمدهای وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی و مالیات و سود سهام شرکت‌های دولتی و درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدهایی که در قانون بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور می‌شود». بر این اساس مطابق ماده ۱۴۳ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم، به صراحت بر اخذ مالیات از نقل و انتقال سهام بعنوان منبع درآمد دولت اشاره می‌شود و بیان می‌دارد: «از هر نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس دارای مجوز، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد».

این فرآیند درآمدزایی همواره مد نظر دولت‌ها بوده است اما چالش‌های سال‌های اخیر خصوصاً بحث تحریم و شیوع کرونا، دولت را بر آن داشت که برای رفع مشکلات درآمدی توجه ویژه‌ای به این مقوله داشته باشد. در سال‌های قبل، عمده کسری بودجه از طریق استقراض از بانک مرکزی یا برداشت از صندوق توسعه ملی جبران شده اما در سال ۱۳۹۹ علاوه بر استقراض از صندوق توسعه ملی، راه‌های جدیدی برای تامین مالی دولت ایجاد شد. به طوری که دولت در پنج‌ماهه ابتدایی این سال، بیش از ۱۰ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی از نقل و انتقال در بازار سهام داشت که این میزان نزدیک به سه برابر کل درآمد مالیاتی دولت از نقل و انتقال سهام در سال ۹۸ است. در کنار آن، فروش و واگذاری سهام‌های دولتی نیز مورد توجه بوده است (سایت الف، ۱۳۹۹).

اما در رابطه با چارچوب مکمل پژوهش، اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی از اصلی‌ترین مباحثی است که در رابطه میان دولت و مردم تأثیرگذار هستند. خصوصاً آنگاه

که با معیشت و رفاه عمومی مردم بعنوان پایه‌ای‌ترین سطح نیازهای انسانی در ارتباط باشند. "اعتماد" یکی از عناصر جامعه مدنی است که بعنوان عاملی در جهت تعامل بین افراد جامعه و ارکان دولت تلقی می‌شود. حضور قشرهای مختلف مردم یک جامعه در همکاری و مشارکت در امور، به میزان اعتماد متقابل بین آنها و ارکان دولت بستگی دارد. بنابراین اعتماد امری است که می‌تواند نقش موثری در توسعه و پیشرفت یک کشور ایفا نماید (شایگان، ۱۳۸۹: ۱۴۶).

"اعتماد عمومی" باور مردم نسبت به رفتارها و اقدامات خاصی است که انتظار دارند از دولت ببینند (شهبازی، درویش، ۱۳۹۱: ۵۴). بعبارت دیگر یعنی انتظار عموم از دریافت پاسخ مطلوب به خواسته‌هایشان از سوی متولیان امور عمومی. اعتماد عمومی شهروندان را به نهادها و سازمان‌های دولتی پیوند می‌دهد و از این طریق مشروعیت و اثربخشی دولت دموکراتیک افزایش پیدا می‌کند (الوانی و دانایی‌فر، ۱۳۸۰: ۹). اعتماد عمومی بدین دلیل واجد اهمیت است که در حمایت از تنظیم و اجرایی کردن سیاست‌های عمومی و همچنین همکاری موثر شهروندان نقش کلیدی ایفا می‌کند (Gordon, 2000: 296). کارایی موثر سازمان‌ها در جامعه به میزان اعتماد مردم به آنها بستگی دارد (Terwel, 2009: 291).

هرگاه دولتی نتواند انتظارات شهروندان را برآورده سازد، موجب کاهش یا سلب اعتماد شهروندان می‌شود. رابرت دنهارت بر این باور است که در دنیای امروز بسیاری از مردم به دولت اعتماد ندارند (Denhardt, 1999: 292). میلر به این مطلب اشاره دارد که بی‌اعتمادی نسبت به دولت، نهادها و کارگزاران بخش عمومی ریشه شکست‌های واقعی و مشکلات عدیده سیاستمداران بشمار می‌رود. کاهش میزان اعتماد به دولت‌ها نشانگر نوعی نارضایتی مستمر و وسیع نسبت به آن است که این مساله می‌تواند ظرفیت بالقوه وقوع تغییر و تحولات بنیادین را افزایش دهد (Miller, 1974: 951). به گفته کنفوسیوس، «اگر مردم به دولتمردان خود اعتقاد نداشته باشند، دولت توان ماندگاری ندارد» (قلی‌پور و پیران‌نژاد، ۱۳۸۵: ۸).

همچنین با افول اعتماد عمومی، مشارکت عموم مردم در فرآیندهای سیاسی کاهش خواهد یافت و در اجرای تصمیم‌های دشوار خصوصاً تصمیم‌هایی که مستلزم ایثار و فداکاری است، همکاری نخواهند کرد. باید توجه داشت که عدم رضایت مردم از

سازمان‌های دولتی موجب تسری بی‌اعتمادی به نظام سیاسی می‌شود که پیامد آن بی‌تفاوتی شهروندان نسبت به همراهی نظام سیاسی در صحنه‌های ملی و بین‌المللی خواهد بود (انصاری، نجف بیگی، ۱۳۹۵: ۳).

رونالد اینگلهارت در موضوع «اعتماد سیاسی» بعنوان چارچوب مکمل این پژوهش، به تاثیر عامل رشد اقتصادی بر اعتماد تاکید دارد و اینکه در جوامع پیشرفته، اعتماد تا حدی گسترش یافته که حتی به اعضای احزاب مخالف نیز اعتماد می‌شود. او عامل بی‌اعتمادی را در عدم رضایت از زندگی می‌داند و توسعه اقتصادی را موجب اعتماد می‌داند. بنفیلد نیز اعتماد سیاسی را به شرایط اقتصادی و تجارب تاریخی مرتبط می‌کند (اینگلهارت، ۱۳۷۳). هابرماس هم در مبحث مشروعیت، عملکرد ضعیف هر کدام از زیر سیستم‌های اقتصادی، اداری و اجتماعی حکومت را منجر به بحران می‌داند (پیوزی، ۱۳۷۹).

اندیشمند دیگری که در این زمینه سخن گفته است گیدنز است. وی در مبحث اعتماد سیاسی بر دولت رفاه و توجه به دو طبقه فقیر و متوسط تاکید دارد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۵۷). زتومگا نیز از جمله عوامل موثر بر اعتماد را عملکرد دولت در بخش اقتصادی که منجر به افزایش و کاهش بی‌اعتمادی می‌شود می‌داند (زتومگا، ۱۳۸۴). فردریک ویل هم در بررسی عوامل موثر بر کاهش اعتماد عمومی به دولت، به عملکرد اقتصادی دولت اشاره می‌کند و در کنار شاخص‌های اقتصادی فقر (نرخ بیکاری و تورم)، شاخص بی‌نظمی مدنی (راهپیمایی‌ها، شورش‌ها و درگیری‌های سیاسی) را مورد سنجش قرار می‌دهد (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۵: ۱۵۹). آنچه از نظریات این اندیشمندان نتیجه می‌شود اینکه دولت‌هایی که خواهان حفظ مشروعیت نظام و افزایش اعتماد سیاسی مردم هستند، باید تلاش‌های خود را معطوف به رضایت مردم، تامین رفاه آنان و عملکرد درست نهادها خصوصاً نهادهای اقتصادی که با معیشت و رفاه مردم در ارتباط هستند نمایند (شایگان، ۱۳۸۹: ۵-۱۵۴).

عملکرد بازار سرمایه ایران خصوصاً در سال ۱۳۹۹ را می‌توان بعنوان یکی از سازوکارها و نهادهای موثر بر اعتماد سیاسی مردم مثال زد. اهمیت کارکرد این نهاد وقتی آشکار می‌شود که برخلاف اکثر کشورهای جهان که بورس در آنها نهادی مستقل و سازمانی غیرانتفاعی است، بورس اوراق بهادار تهران کاملاً نهادی تحت مدیریت دولت

می‌باشد. از سویی تجربه نشان داده است که توجه به بازار سرمایه در مواقعی ایجاد می‌شود که دولت در تامین نیازهای مالی شرکت‌های تحت پوشش خود ناتوان است و هرگاه وضعیت مالی دولت بهبود می‌یابد، بازار سرمایه به فراموشی سپرده می‌شود (عنایت، ۱۳۸۰: ۴-۱۵۲) و از همین روست که کوین‌اسلم در پژوهش «نقش تئوریک دولت در بازارهای مالی» بیان می‌دارد که: عملکرد دولت در بازارهای مالی شامل سه جنبه اصلی است: مقررات، مداخلات و نیازهای مالی شخصی دولت (Sleem, 2010: 2).

حال اگر بخواهیم بر اساس این چارچوب‌های نظری، روند تعمیق بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹ و تاثیرات سیاسی آن را تحلیل کنیم می‌بایست به ارتباط میان چرخه، بحران اقتصادی، نیاز دولت - درآمد مالیاتی از بازار سرمایه - استقبال مردم - و کیفیت اعتماد سیاسی اشاره کرد. در واقع دولت دوازدهم برای گذار از بحران اقتصادی و مشکلات تحریم به بازار سرمایه و درآمد حاصل از مالیات بر انتقال سهام در بازار سرمایه روی آورد. استقبال بی نظیر مردم هم نشانگر آن بود که سهامداران تازه وارد نیز به دنبال کسب منفعت اقتصادی و کمک به چرخه اقتصاد و تولید کشور به دولت اعتماد کرده‌اند. اما اتفاقات شهریور ۱۳۹۹ در بازار سرمایه که ناشی از مدیریت نامطلوب بورس و رفتارهای هیجانی سهامداران ناآگاه و تازه وارد بود، به اعتماد سیاسی و عمومی مردم آسیب وارد کرد که این مساله با ریشه اقتصادی، تاثیراتی را در آینده سپهر سیاست ایران برجای خواهد گذاشت که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

در رابطه با پیشینه تحقیق و مطالعات صورت گرفته هم با توجه به نو بودن موضوع مقاله و همچنین تمرکز آن بر بازار سرمایه و دولت دوازدهم، تاکنون نوشتاری علمی در این زمینه به رشته تحریر در نیامده است، خصوصاً از این باب که اثر این موضوعات را بر سپهر سیاسی ایران بررسی کرده باشد. برخی پژوهش‌هایی که تشابهاتی با عنوان مقاله دارند، به صورت مختصر بشرح زیر می‌باشند: مقاله «بررسی نقش بازار سرمایه در رشد اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد خرد» امیر خادم علیزاده؛ «اولویت‌بندی مولفه‌های اقتصاد مقاومتی مرتبط با بازار سرمایه» مرتضی سلطانی و محمد ابراهیم راعی؛ «حفظ استقلال نظام بورس و اوراق بهادار تهران» نوید رهبر؛ «مشکلات و تنگناهای بازار سرمایه در ایران» سید ابراهیم عنایت و نهایتاً «بررسی عملکرد بازار سرمایه در دولت‌های نهم و

دهم» علی صالح آبادی اشاره کرد. همانطور که از عناوین این مقالات هم مشخص است، با وجود برخی شباهت‌های جزئی، تفاوت ماهوی با موضوع این پژوهش دارند و از این حیث مقاله پژوهشی نو و در رابطه با یکی از مسائل کاربردی روز اقتصاد و سیاست ایران می‌باشد.

در رابطه با فرضیه مقاله، تعمیق بازار سرمایه موجب افزایش مشارکت عمومی خواهد شد. با عمق‌بخشی به بازار سرمایه و ورود گسترده مردم به عرصه اقتصادی، شاهد رابطه متعاملی و چندجانبه میان اقتصاد- دولت - مردم خواهیم بود و از سویی هر اقدام ناسنجیده ممکن است موجب کاهش اعتماد سیاسی به دولت و به هم خوردن این رابطه شود. اگر بخواهیم فرضیه مقاله را در یک گزاره خلاصه کنیم: وقتی که دولت به طور صریح و آشکار از مردم جهت سرمایه‌گذاری در بازار بورس در جهت تامین بخشی از کسری بودجه از طریق اخذ مالیات بر معاملات سهام دعوت می‌کند، با سقوط بازار بورس شاهد پیامدهای پارادوکسیکال این وضعیت و مخاطره افت اعتماد سیاسی خواهد بود.

روش پژوهش

روش تحلیل محتوا روشی است که در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است. در رابطه با تحلیل محتوا می‌توان گفت که از روش‌های مرسوم برای مطالعه دقیق و نظام‌مند انواع متون بویژه متون رسانه‌ای است و در تمام شاخه‌های علوم اجتماعی کاربرد دارد. منظور از محتوا انواع واحدهای انتقال پیام اعم از واژه‌ها، معانی، نمادها و تصاویری است که در یک متن یافت می‌شود. متن نیز به معنای هرگونه نوشته، گفتار یا تصویری است که بعنوان وسیله‌ای برای ارتباط‌گیری بکار می‌رود. بنابراین متون گوناگون ممکن است نوشتاری، دیداری و شنیداری یا آمیزه‌ای از آنها باشند. منابعی که برای تحلیل محتوا بکار می‌روند عبارتند از: انواع متون چاپی، دست‌نوشته‌ها، تصاویر، فیلم‌ها، نوارهای مکالمه یا سخنرانی و نظایر آنها. رسم بر آن است که انواع گوناگون متون نخست به شکل نوشتاری تبدیل و سپس تحلیل محتوا شوند. بنابراین، متن مصاحبه‌ها یا سخنرانی‌ها نخست روی کاغذ نوشته و سپس تحلیل محتوا می‌شوند (سیدامامی، ۱۳۹۰: ۳۷۹).

روش تحلیل محتوا، معناشناسی آماری مباحث سیاسی است. در تحلیل محتوا برخی داده‌ها در قالب متن یا مجموعه‌ای از پیام‌ها وجود دارد. این داده‌ها در قالب کلمه‌ها و جمله‌ها

بیان شده است که با شمارش نظام‌مند آنها به برخی کمیت‌ها تبدیل می‌گردد (Neuman, 2000: 266).

در تحلیل محتوای رایج یا کمی، کمیت برخی واحدهای تحلیل (لغات، عبارات، نمادها و...)، شاخص برخی متغیرها در نظر گرفته می‌شود و نیات مولف از جنبه ذهنی آن تهی می‌گردد و تنها شاخص کمی می‌یابد (فوزی، قربانی، ۱۳۹۴: ۷۸). در واقع در تحلیل محتوای کمی به شمارش فراوانی حضور یک واحد تحلیلی مانند یک واژه و اصطلاح یا یک مضمون در متن پرداخته می‌شود و فرض بر این است که فراوانی بیشتر از یک واحد نشانگر اهمیت و جایگاه آن در متن مورد نظر است (تبریزی، ۱۳۹۳: ۱۰۹).

در این مقاله با توجه به روش تحلیل محتوای کمی، مجموعه سخنان رئیس جمهور حسن روحانی، در رابطه با بازار سرمایه گردآوری شد. شیوه کار بر این اساس است که تعداد کلمات بکار برده توسط ایشان در رابطه با بازار سرمایه در پنج ماه ابتدایی سال ۱۳۹۹ یعنی زمان اوج صعود بورس تا بروز ریزش شدید در این بازار استخراج گردید. سپس نتایج این داده‌ها با مدت مشابه در سال‌های قبل و دولت یازدهم مقایسه شد و با بررسی این نتایج، تحلیل گویا بدست آمد. بنابراین به طور مشخص دفعات استفاده از کلمه "بورس" در مجموعه سخنان رئیس جمهور و در متن سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران مدنظر قرار گرفت. این سخنان به طور کلی در اصلی‌ترین جلسات رسمی دولت بیان شده است. در واقع کلیه سخنان روحانی در دوران ریاست جمهوری که در آن بر بازار سرمایه اشاره‌ای داشته‌اند بعنوان جامعه آماری مورد توجه قرار گرفت و شیوه استحصال آن هم از جستجوی کلمه بورس در میان سخنان ایشان بوده است.

روش بکار گرفته برای تکمیل فرآیند، برای آنکه وضعیت افکار عمومی جامعه ایرانی مورد تحلیل قرار گیرد و میزان نقشی را که در فرآیند سقوط بازار سرمایه به دولت می‌دهند بررسی گردد، مجموعه‌ای از سخنان شخصیت‌ها و مراجع ذی‌نفوذ سیاسی و اجتماعی (از جمله نمایندگان شاخص مجلس، نامزدهای ریاست جمهوری ۱۴۰۰، نمایندگان تشکلهای دانشجویی)، محتوای کمپین‌های اجتماعی و رسانه‌ای موثر کشوری و عملکرد جمعی و فردی سهامداران (تجمعات اعتراضی و...) در بازه زمانی ۱۵ مرداد ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۰ مورد تحلیل محتوا قرار گرفت.

تجزیه و تحلیل

بی‌شک نفت مهمترین و در عین حال سیاسی‌ترین کالای اقتصادی جهان امروز به شمار می‌رود (عسکری، ۱۳۸۹: ۱۸۱). بدین سبب در هر کشوری که بخشی عمده از درآمدهای دولت و تولید ناخالص داخلی از محل درآمدهای نفتی تأمین می‌شود، ثروت نفت، متغیری اساسی در تحلیل شرایط سیاست آن سرزمین بحساب می‌آید (میرترابی، ۱۳۸۸: ۱۶۲).

یکی از مولفه‌های اقتصاد ایران، مساله وابستگی به نفت و درآمدهای نفتی است که سالیان زیادی مشکلاتی برای کشور ایجاد کرده است. در سال ۱۳۵۶ وابستگی اقتصاد ایران به نفت بسیار زیاد بوده است. و روزانه ۶ میلیون بشکه نفت استخراج می‌شده است. در دوره بعد از انقلاب، هم تولید و هم صادرات نفت خام کاهش پیدا کرد. در سال ۱۳۹۰ طبق آمار رسمی حدود ۴ میلیون بشکه نفت در روز استخراج می‌شده است (عبدالملکی، ۱۳۹۴: ۱۶۶).

از سوی دیگر، تحریم‌های سنگین بین‌المللی و بیماری همه‌گیر کووید ۱۹، شرایط سختی را برای اقتصاد ایران و خصوصاً دولت دوازدهم بوجود آورد. آنجا که رئیس سازمان مدیریت و بودجه کشور به این نکته اشاره کرد که: «منابع دولت بر اثر فشار تحریمی در سال پایانی تقلیل یافته و ما باید برنامه‌ریزی خاصی برای مردم تعبیه کنیم. سال پایانی دولت هم زمان شده با اتفاقاتی نظیر تحریم که بی‌سابقه و کم‌نظیر بوده. شدیدترین مرحله، تحریم نفت در برابر غذا بود. اما الان در شرایطی هستیم که حتی برای غذا و دارو، اجازه فروش یک قطره نفت را نمی‌دهند و اگر هم به فروش می‌رسد امکان تبادل مالی نیست. حال با این فشار به ورود ویروس کرونا هم برخوردیم» (خبرآنلاین، ۱ شهریور ۱۳۹۹) و یا در جای دیگر می‌گوید: «فقط ۶ درصد از درآمد نفتی مورد انتظار در سال ۱۳۹۹ محقق شده است» (مشرق نیوز، ۱۹ مرداد ۱۳۹۹). برای آنکه به ابعاد بحران اقتصادی و فشاری که برای تأمین درآمدهای مورد نیاز بردولت وارد شد، آشنا شویم کافی است به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس اشاره شود که برآورد عدم تحقق منابع بودجه سال ۱۳۹۹ را رقمی حدود ۱۸۵ هزار میلیارد تومان ذکر می‌کند (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۹: ۴). اگرچه وزیر اقتصاد و دارایی این رقم را به ۱۴۰ هزار میلیارد تومان کاهش می‌دهد (خبرگزاری تسنیم، ۲۰ خرداد ۱۳۹۹). اما توجه به این گفته معاون سازمان برنامه و بودجه که در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹ متوسط فروش نفت ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار بشکه در روز بوده است (تجارت نیوز: ۲۱ آبان

۱۳۹۹)، بخوبی گویای عدم تحقق منابع بودجه‌ای و در نتیجه افزایش بحران اقتصادی دولت دوازدهم بوده است، به گونه‌ای که دولتمردان آن را "جنگ اقتصادی" نامیدند.

در کنار مطالب گفته شده تاثیر بحران مالی بر بازار سرمایه ایران همواره مورد بحث پژوهشگران بوده است. بحران مالی جهانی علاوه بر کاهش درآمدهای نفتی ایران، کسری بودجه از طریق کاهش درآمدهای مالیاتی را نیز به همراه دارد (یزدانپرست، احدی، ۱۳۹۲: ۱۰). در این میان، بازار سرمایه می‌تواند بعنوان یک راه حل و یا حداقل مسکن در نظر گرفته شود. هر چقدر بازار سرمایه قوی‌تر باشد به همان میزان سرمایه بیشتری در جامعه به سوی فعالیت‌های اقتصادی اساسی سرازیر می‌شود (علی‌پور و صادقی، ۱۳۹۰: ۲۸). اصولاً برخی اقتصاددانان بر این عقیده‌اند که تفاوت اقتصادهای توسعه یافته و توسعه نیافته، نه در تکنولوژی پیشرفته بلکه در وجود بازار سرمایه یکپارچه فعال و گسترده است (فرمان آرا، کمیجانی، فرزین وش و غفاری، ۱۳۹۸: ۱۹).

بورس اوراق بهادار بعنوان رکن اصلی بازار سرمایه، از آن‌چنان اهمیتی در سیستم‌های اقتصادی پیچیده امروزی برخوردار است که از آن بعنوان وسیله سنجش سلامت و یا بیماری اقتصاد کشورها نام برده می‌شود. در این میان عوامل سیاسی به دلیل تأثیرگذاری بر مسائل اقتصادی دارای تأثیر غیرمستقیم بر بورس اوراق بهادار و رونق و رکود آن می‌باشند. بنابراین جریان‌ات و تحولات سیاسی نیز می‌تواند بعنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری مردم در جهت سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار قلمداد گردد. بدیهی است که دستیابی به اهداف اقتصادی هر کشوری بدون مشارکت عمومی افراد آن کشور امری غیر قابل تصور است. در واقع ایجاد خوش‌بینی در بین آحاد جامعه، زمینه را برای فراهم آوردن مشارکت بیشتر آماده می‌کند (نظرپور، عبادی و بنی‌جمالی، ۱۳۹۶: ۷۸). اگرچه ذات بازار سرمایه خود ظرفیت مناسبی برای مردمی کردن اقتصاد کشورها است.

بازار سرمایه ایران از لحاظ شناسایی قانونی و رسمی، منحصر به بورس اوراق بهادار تهران است که از نوع بازار ثانویه است. فکر اصلی ایجاد بورس اوراق بهادار در ایران به سال ۱۳۱۵ بر می‌گردد (حافظیه، ۱۳۸۵: ۳۹) اما طی این سال‌ها با وجود برخی از اقدامات اصلاحی و مثبت در راستای تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی همچنان عدم وجود یک بازار سرمایه جامع و کارآ و کمبود منابع مالی، یکی از اساسی‌ترین مشکلات در مسیر توسعه اقتصادی بویژه صنایع

کشور بوده است. به گونه‌ای که وضعیت و عملکرد بازار سهام و بورس اوراق بهادار بعنوان نماینده وضعیت و عملکرد بازار سرمایه پذیرفتنی نبوده است.

یکی از اشکالاتی جدی که به بازار سرمایه ایران وارد بوده این است که عمده متقاضیان سهام، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی یا وابسته به دولت بوده‌اند. بعبارت دیگر عمده نقل و انتقالات به بخش‌های دولتی صورت گرفته است و بخش خصوصی مشارکت نسبتاً کمی در این بازار داشته است (فرمان آرا، کمیجانی، فرزین وش و غفاری، ۱۳۹۸: ۲۷).

با این وجود برخی از عوامل یاد شده از جمله وضعیت بفرنج اقتصادی، تحریم‌های شکننده و همچنین کرونا و تبعات شدید اقتصادی و اجتماعی آن موجب شد تا دولت دوازدهم در سال آخر فعالیت خود بصورت جدی به تعمیق بازار سرمایه و همچنین جلب مشارکت عمومی در این بازار و جذب سرمایه‌های مردم روی آورد. به گونه‌ای که تنها افزایش میزان صدور کد بورسی از ۱۰ میلیون به بیش از ۵۰ میلیون نفر در سال ۱۳۹۹، بخوبی نشان دهنده این دگرگونی بوده است. در تایید این رویکرد در جدول شماره ۱، اهم اقدامات حمایتی این دولت در جهت عمق بخشی و تعمیق بازار سرمایه ذکر شده است که در نوع خود کم نظیر می‌باشد. این اقدامات از سویی نشانگر اهمیت بازار سرمایه برای دولت در این مقطع و دولتی بودن بازار سرمایه در ایران می‌باشد.

جدول ۱- برخی از مهمترین اقدامات حمایتی دولت دوازدهم در سال ۱۳۹۹
در جهت تعمیق بازار سرمایه

<p>ارائه هر هفته یک عرضه اولیه و در برخی هفته‌ها دو عرضه؛ واگذاری سهام عدالت و امکان فروش ۶۰ درصد آنها در ۶ ماهه اول سال ۱۳۹۹؛ وارد شدن شرکت‌های سرمایه‌گذاری استانی در بورس؛ ارائه طرح پیش‌فروش مسکن در بورس؛ طراحی و اجرای فروش باقی‌مانده سهام دولت در ۱۳ شرکت فعال در بورس و فرابورس در قالب سه یا چهار صندوق قابل معامله (ETF)؛ اجرای برخی طرح‌های جدید و یا مسکوت شده که به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم در جهت حمایت از بازار سرمایه بوده است. از جمله: افزایش شناوری سهام دولتی، تسهیل تجدید ارزیابی نمادهای بورسی، ارتقای شبکه معاملاتی بورس و کارگزاری‌ها، مالیات بر عایدی املاک و مستغلات، تسهیل پذیرش شرکت‌ها در بازار سرمایه، اصلاح ساختار بدهی ارزی بانک‌ها، الزام سهامداران عمده برای حمایت از بازار سرمایه، افزایش بازارگردانی، انتقال یک درصد منابع صندوق توسعه ملی به صندوق تثبیت بازار سرمایه و...؛ سخنان و حمایت‌های بی‌سابقه و صریح مسئولان دولتی از جمله معاون اول رئیس جمهور، سخنگوی دولت، رئیس دفتر رئیس جمهور، رئیس بانک مرکزی، وزیرای مختلف و... دولت دوازدهم از بازار سرمایه.</p>
--

در تکمیل مطالب قبل در جدول شماره ۲، تصویری جامع و گویا از تلاشی که در ۵ ماهه اول ۱۳۹۹ در جهت تعمیق بازار سرمایه در ایران به وقوع پیوست ارائه می شود.

جدول ۲- مقایسه آماری وضعیت بازار سرمایه ایران ابتدای سال ۱۳۹۹ با سنوات گذشته

<p>منبع: مصاحبه حسن قالیباف اصل رئیس سازمان بورس با خبرگزاری صدا و سیما-۲۹ مرداد ۱۳۹۹</p>	<p>طبق روال سنوات قبل از سال ۱۳۹۷، در هر سال ۵۰ تا ۶۰ هزار کد بورسی صادر می شد در سال ۱۳۹۷ این رقم به حدود ۱۰۰ هزار کد و در سال ۱۳۹۸ به ۸۲۰ هزار افزایش یافت، در حالی که در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۹ چهار و نیم میلیون کد بورسی صادر شد. اکنون به صورت روزانه حدود ۱۰۰ تا ۱۲۰ هزار کد معاملاتی توسط شرکت سپرده گذاری مرکزی صادر می شود (مصاحبه رئیس سازمان بورس با خبرگزاری صدا و سیما-۲۹ مرداد ۱۳۹۹).</p>	<p>تعداد کد بورسی</p>
	<p>ثبت نام سجام در سال ۱۳۹۸ سه میلیون بوده و در سه ماه اول سال ۱۳۹۹ به ۱۰ میلیون رسیده است (منبع مورد اشاره در ردیف فوق)</p>	
	<p>تعداد دارندگان کد بورسی در کشور به ۵۰ میلیون نفر رسیده است. می توان گفت که در ۴۰ سال ۱۰ میلیون کد بورسی صادر و در ۱ سال گذشته ۴۰ میلیون به این تعداد اضافه شده است (منبع مورد اشاره در ردیف فوق)</p>	
<p>در مرداد ۱۳۹۹، پانزده میلیون نفر دارای کد بورسی فعال هستند (معادل یک ششم جمعیت ایران) که ۱ میلیون نفر از این تعداد معاملات جدی دارند</p>	<p>عملکرد سهامداران</p>	
<p>در سه ماهه اول سال ۱۳۹۹ روزانه ۸۵۰ هزار معامله گر اقدام به دادوستد سهام می کردند در حالی که رقم میانگین سال قبل ۱۵۰ هزار می باشد</p>		
<p>منبع: مصاحبه علی صحرایی، مدیر عامل بورس تهران، با خبرگزاری ایلنا-۲۸ خرداد ۱۳۹۹</p>	<p>تاکنون ۳۰ میلیون نفر در بازار بورس حداقل یک بار سفارش گذاشته اند. در حالی که به طور مثال در سال ۱۳۹۳ پانصد و یازده هزار کد حداقل یک معامله داشته اند.</p>	<p>بازدهی شاخص</p>
<p>منبع: خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران- ۲۹ تیرماه ۱۳۹۹</p>	<p>بازدهی شاخص کل بورس تهران در ۴ ماهه اول سال ۱۳۹۹ به بیش از ۲۷۰ درصد رسیده است.</p>	
	<p>نماگر اصلی فرابورس در ۴ ماهه اول سال ۱۳۹۹ رشدی نزدیک به ۲۱۱ درصدی برای معامله گران به ارمغان آورد.</p>	
	<p>ارزش معاملات بازار سرمایه ایران در تیرماه ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه در سال گذشته، ۱۳۰۹ درصد رشد کرده است.</p>	

	یعنی از ۲۷.۴ هزار میلیارد تومان به ۳۸۷ هزار میلیارد تومان رسیده است.	ارزش معاملات
	ارزش بازار فرابورس از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا هفته منتهی به ۲۴ مرداد با ۷۰.۶ درصد رشد به حدود ۵۵۷ هزار میلیارد تومان رسیده است. این رقم در مدت مشابه سال پیش ۶۹ هزار میلیارد تومان بود.	
	در یکی از هفته‌های تیرماه ۱۳۹۹، رکورد ۳۱ هزار میلیارد تومانی ارزش معاملات شکسته شد. در حالی که در گذشته میانگین ارزش معاملات روزانه ۳ تا ۴ هزار میلیارد تومان بوده است	
منبع: مصاحبه معاونین و کارشناسان سازمان بورس در برنامه تیتراشب (فراز و نشیب بورس) شبکه تلویزیونی خبر- ۲۰ مرداد ۱۳۹۹	ارزش کل بازار سرمایه تا پایان مرداد ۱۳۹۹ بالغ بر ۵ هزار میلیارد تومان بوده است، در حالی که در سال ۱۳۸۸ ارزش کل بازار ۴۲ هزار میلیارد تومان بوده است.	ارزش بازار سرمایه
	افزایش P/E بازار بورس از ۷ به ۳۵ و P/S از ۲ به حدود ۱۰ و همچنین ارتقا بازار سرمایه از ده درصد GDP به ۲ برابر GDP تحقق یافته است.	
منبع: صحبت‌های رئیس سازمان بورس در جلسه هیأت نمایندگان اتاق بازرگانی تهران روزنامه ایران- ۲۹ مرداد ۱۳۹۹	در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۹، صد و ده هزار میلیارد تومان پول جدید (نقدینگی) توسط تازه واردان به بازار سرمایه وارد شده؛ در حالی که کل پول وارد شده به بورس در سال گذشته ۳۵ هزار میلیارد تومان بوده است.	جذب نقدینگی
منبع: باشگاه خبرنگاران جوان- ۹ مردادماه ۱۳۹۹	مشارکت پنج میلیون و سیصدوپنجاه هزار نفر در عرضه اولیه سهام غزر(صنعتی زر ماکارون) در مرداد ۱۳۹۹ در حالی که در ابتدای سال ۱۳۹۸ حدود چهارصد هزار نفر در عرضه اولیه شرکت داشته اند.	گزارشات آماری عرضه‌های اولیه
	در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۹، ارزش عرضه‌های اولیه بیست هزار میلیارد تومان بوده است و این روند ادامه دارد؛ در حالی که در مجموع، ارزش عرضه‌های اولیه در سال ۱۳۹۸، پنج هزار و ۳۰۰ میلیارد تومان بود.	

بر گرفته از مصاحبه‌ها و گزارش‌های تحلیلی مسئولین سازمان بورس و اوراق بهادار در

خبرگزاری‌های رسمی و رسانه ملی

همچنین برای آنکه شرایط ویژه کشور و در صدر اولویت قرار گرفتن بازار سرمایه برای دولت دوازدهم بهتر درک شود، کافی است به جدول شماره ۲ که تحلیل محتوای سخنان رئیس دولت دوازدهم در رابطه با بورس می‌باشد توجه کرد.

جدول ۲- تحلیل محتوای سخنان رئیس جمهور در پنج ماه ابتدایی سال ۱۳۹۹. مکتوب
در خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران

تکرار	عنوان جلسه	تاریخ	*	تکرار	عنوان جلسه	تاریخ	*
۷	دولت	۷ خرداد	۲۷	۶	دولت	۴ فروردین	۱
۶	دولت	۱۱ خرداد	۲۸	۱۰	دولت	۶ فروردین	۲
۲	ستاد	۱۳ خرداد	۲۹	۴	دولت	۱۷ فروردین	۳
۱	دیدار	۱۹ خرداد	۳۰	۳	دولت	۲۰ فروردین	۴
۹	ستاد	۲۰ خرداد	۳۱	۱	ابلاغ	۲۲ فروردین	۵
۱	دیدار	۲۲ خرداد	۳۲	۸	دولت	۲۷ فروردین	۶
۱	دولت	۲۵ خرداد	۳۳	۶	ابلاغ	۲۹ فروردین	۷
۲	ستاد	۳ تیر	۳۴	۲	کرونا	۳۱ فروردین	۸
۵	دولت	۴ تیر	۳۵	۳	دولت	۳ اردیبهشت	۹
۱	ابلاغ	۶ تیر	۳۶	۲۵	دیدار	۶ اردیبهشت	۱۰
۱	ستاد	۷ تیر	۳۷	۶	کرونا	۷ اردیبهشت	۱۱
۲	کرونا	۸ تیر	۳۸	۲	ستاد	۹ اردیبهشت	۱۲
۲	ابلاغ	۱۰ تیر	۳۹	۵	دولت	۱۰ اردیبهشت	۱۳
۹	ستاد	۱۷ تیر	۴۰	۴	دیدار	۱۱ اردیبهشت	۱۴
۱۷	دولت	۱۸ تیر	۴۱	۲	ابلاغ	۱۲ اردیبهشت	۱۵
۳	دولت	۱ مرداد	۴۲	۱	ستاد	۱۶ اردیبهشت	۱۶
۱	ستاد	۵ مرداد	۴۳	۹	دولت	۱۷ اردیبهشت	۱۷
۵	دیدار	۶ مرداد	۴۴	۲۰	دیدار	۱۸ اردیبهشت	۱۸
۴+۲	ستاد+ دیدار	۷ مرداد	۴۵	۲	ابلاغ	۱۹ اردیبهشت	۱۹
۱	دولت	۸ مرداد	۴۶	۱	کرونا	۲۱ اردیبهشت	۲۰
۲	دولت	۱۵ مرداد	۴۷	۱	دولت	۲۴ اردیبهشت	۲۱
۳	دیدار	۱۶ مرداد	۴۸	۵	دیدار	۳۰ اردیبهشت	۲۲
۲	ستاد	۲۱ مرداد	۴۹	۲	دولت	۳۱ اردیبهشت	۲۳
۵	دولت	۲۲ مرداد	۵۰	۳	ابلاغ	۲ خرداد	۲۴
۳	ستاد	۲۶ مرداد	۵۱	۱	شورا	۳ خرداد	۲۵
۳	دولت	۲۹ مرداد	۵۲	۱	ستاد	۶ خرداد	۲۶
۲۳۳	مجموع تکرار کلمه "بوس"						

* توضیحات جهت رعایت اختصار: جلسات هیات دولت به اختصار: دولت؛ ستاد هماهنگی اقتصادی دولت: ستاد؛ شورای عالی هماهنگی اقتصادی روسای قوا: شورا؛ ستاد ملی مدیریت و مبارزه با کرونا: کرونا؛ ابلاغ دستور به وزیر اقتصاد: ابلاغ؛ آیین بهره‌برداری از طرح های ملی و همچنین دیدارها و جلسات خاص: دیدار آورده شده است.

بر اساس متن اخبار خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، در حالی که در پنج ماه ابتدای سال ۱۳۹۹ مجموعاً ۲۳۳ مرتبه کلمه "بُورس" از زبان روحانی در جلسات مختلف دولت بیان شده است، در سال ۱۳۹۸ در مجموع ۱۲ بار و در مجموع سال‌های ۹۶ و ۹۷ کمتر از ۵ بار تکرار شده است. نکته مهم اینکه واژه بورس در دولت یازدهم و سال‌های ۹۲ تا ابتدای سال ۹۶ از سوی ریاست محترم جمهور کمتر از ۴ بار تکرار شده است. این مساله بخوبی نشان دهنده عزم جدی دولت دوازدهم خصوصاً در پنج ماه اول سال ۱۳۹۹ نسبت به اولویت قرار دادن بورس در صدر اولویت‌های اقتصادی دولت است.

در واقع تجربه نشان داده است که توجه به بازار سرمایه در مواقعی ایجاد گردیده که دولت در تامین نیازهای مالی خود ناتوان است (عنایت، ۱۳۸۰: ۱۵۵). از این حیث سال ۱۳۹۹ را شاید بتوان نقطه عطف در بازار سرمایه ایران دانست. سالی که با اولویت قرار گرفتن بازار سرمایه برای دولت ایران و تشویق مردم به حضور در این بازار، هم زمینه کاهش مشکلات اقتصادی دولت فراهم شد و هم به تعمیق بازار سرمایه کمک کرد. صحبت‌های دژپسند، وزیر اقتصاد و دارایی دولت دوازدهم، بخوبی گویای این مساله است. آنجا که اشاره می‌کند: «در نیمه اول سال ۱۳۹۹، از نظر واگذاری سهام دولت در شرکت‌های دولتی عملکرد بسیار درخشانی داشتیم و موفق به کسب حدوداً ۳۳ هزار میلیارد تومان درآمد شدیم که رقم قابل توجهی است. همچنین در این مدت حدود ۹۰ هزار میلیارد تومان اوراق و اسناد خزانه منتشر شده است. ما در دولت نهایت سعی مان را انجام دادیم که اگر کسری تحقق درآمدی نیز داریم، برای جبران آن به‌نحوی عمل کنیم که منتهی به افزایش نقدینگی پایه پولی و تورم نشود» (خبرگزاری تسنیم، ۲۹ مهر ۱۳۹۹).

آنچه تاکنون گفته شد از تاثیر یک وضعیت اقتصادی بر جنبه اقتصادی دولت و مردم بود. اما این مساله دارای کارکردهای مهمتر سیاسی و اجتماعی نیز هست. در واقع تحولات بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹ چنان بزرگ و گسترده بوده است که تحلیل نتایج آن از حوزه اقتصاد فراتر رفت و ذهن تحلیلگران حوزه سیاست و اقتصاد سیاسی را هم به جد مشغول کرده است. در پرتو این تغییرات اساسی در بازار بورس ایران، می‌توان تحلیل‌های مهمی در رابطه با تاثیرگذاری نتایج این روند بر آینده سپهر سیاست در ایران به تصویر کشاند.

اولین نتیجه این تحول مهم اقتصادی، تغییراتی در روحیه جمعی ملت ایران است که شاید در حالت معمول نیازمند زمان زیاد و اتفاقات مختلفی بود تا بدین نقطه می‌رسید. آنچه به

وضوح در این مدت مشاهده گردید، تمایل ایرانیان به حضور در میدان پرریسک اقتصادی بازار سرمایه ایران بود. در واقع قسمت گسترده‌ای از سرمایه‌ای که وارد بورس شدند متعلق به خانوارهای ایرانی بود و این یعنی آنکه در تقسیم‌بندی اقتصادی رایج، جامعه ایرانی در این موقعیت تصمیم گرفت سرمایه‌های خود را از بازارهای کم‌ریسک و باثبات بانک خارج کرده و بازار پرریسک سرمایه را انتخاب نمایند. بنابراین شاهد افزایش تمایل جمعی جامعه ایرانی به افزایش ریسک‌پذیری بودیم. طبیعتاً هر انتخاب اقتصادی عمومی یک ملت، بر سایر عرصه‌های اجتماعی و سیاسی آنان نیز اثرگذار خواهد بود. از سویی به دلیل تنگناها و شرایط حاد اقتصادی بوجودآمده، دولت دستان خود را بسوی ملت دراز و ملت هم به دولت اعتماد کرده و یاریگر آن شدند. در نتیجه ضعف و یا قوت در عملکرد مدیریتی دولت در این بازار، تأثیرات ضمنی خود را بر روی اعتماد سیاسی مردم خواهد گذاشت.

رنانی در این زمینه بیان گویایی دارد:

«من از نگاه تغییر رفتار ایرانیان و آثار بلندمدت توسعه‌ای آن، یعنی از نگاه یک افق سی ساله به این پدیده می‌نگرم. چه دیدنی است آینده یک ملت قمارباز! گمان نکنید وقتی ملتی قمارباز شد، فقط در بورس قمار می‌کند، روحیه قماربازی را با خود به همه حوزه‌ها خواهد برد» (رنانی، ۱۳۹۹).

به تعبیری دیگر در سال‌های گذشته، فرهنگ نفتی به واسطه اطمینان بابت وجود درآمد بی‌دردسر و ثابت؛ فرهنگ رخوت، ایستایی و مبتنی بر حمایت‌خواهی و ضمانت‌های دولتی بوده است، در حالی که فرهنگی که بازار سرمایه تولید آن را بر عهده گرفت تکیه بر عقلانیت، ریسک‌پذیری، فعالیت و تحول‌خواهی است (دژپسند، سایت دولت، ۱۳۹۹). آنچه در پرتو این تحول ناشی می‌گردد آن است که در کوتاه‌مدت حساسیت مردم نسبت به اقدامات دولت خصوصاً در حوزه اقتصادی افزایش یافته و درازمدت هم سطح مطالبات و انتظارات مردم در همه حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ارتقا می‌یابد.

بحران اقتصادی ← راهکار دولت در تعمیق بازار سرمایه (درآمد مالیاتی) ← استقبال بی‌سابقه مردم ← مدیریت نامطلوب بازار سرمایه ← کاهش اعتماد سیاسی

الگوی تعمیق بازار سرمایه و تسری تأثیرات آن از حوزه اقتصادی به اجتماعی - سیاسی

به طور مشخص آنچه در کوتاه‌مدت از تأثیرات بازار سرمایه بر آینده سپهر سیاست در ایران بوده، تأثیر آن بر شعارها و برنامه‌های انتخاباتی نامزدهای سیزدهمین دوره ریاست جمهوری ایران بود. اگر صعود بورس و شاخص‌های مرتبط با آن ادامه پیدا می‌کرد و در ۱۴۰۰ همچنان اکثر ایرانیان در بورس ذینفع بودند (مانند ۵ ماهه اول ۱۳۹۹)، قاعدتا در این انتخابات، برنامه‌ها و شعارهای مرتبط با بورس که از سوی جریان حامی دولت ارائه می‌گردید تأثیرگذارتر می‌شدند. اما به دلیل عدم تحقق وضعیت یاد شده، واکاوی دلایل روند نزولی بورس و ایده‌های اصلاحی برای جبران خسارت‌ها و بازگشت به دوران رونق، به شعارهای منتقدین دولت تبدیل شد و هر کدام از نامزدها تلاش داشت تا با نقد بیشتر عملکرد گذشته دولت به افزایش سبد رای خود کمک کند.

تأثیر دیگری که تعمیق بازار بورس بر آینده سپهر سیاست در ایران می‌تواند داشته باشد، ادامه روند نزولی بازار سرمایه و عدم اقداماتی در رابطه با جبران خسارات سهامداران است. سهامدارانی که نسبت به بازار سرمایه کمترین اطلاعی داشته و با توجه به سودهای کلان متصور و حمایت از دولت به این بازار روی آوردند، سقوط در این بازار را برنناخته و این مساله می‌تواند زمینه برخی نگرانی‌های اجتماعی (جلایی پور، شبکه مجازی، ۱۳۹۹) و یا حداقل کاهش اعتماد سیاسی مردم و از دست دادن سرمایه اجتماعی دولت و در سطحی بالاتر نظام را فراهم نماید، همان مساله‌ای که بعنوان چارچوب نظری مقاله لحاظ گردیده است.

در تشریح بیشتر مطلب اینکه، میزان رشد کدهای بورسی و فعالان بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹ نسبت به سنوات گذشته، بخوبی نشان دهنده افزایش اعتماد مردم نسبت به دولت و بازار سرمایه بود. اما همان‌طور که گفته شد اگرچه بدست آوردن این اعتماد کاری سخت و زمان بر بوده، از دست دادن آن به سرعت محتمل گردید. همانگونه که مارتینز می‌گوید، اعتمادسازی نیاز به رفتار اخلاقی مستمر و مداوم دارد، به گونه‌ای که با یک اشتباه، امکان تخریب آن وجود دارد. در واقع حادثه‌ای منفی می‌تواند اثر تخریب‌کنندگی بیشتری بر روی اعتماد داشته باشد تا حادثه‌ای مثبت که بتواند اعتماد را بازسازی و ایجاد کند (مارتینز، ۲۰۰۲: ۷۶۷). حال اگر به صورت مصداقی این مساله را بررسی شود می‌توان به ریزش شدید شاخص بازار بورس پس از چندین ماه صعود پی در پی در اواسط مرداد ۱۳۹۹ اشاره کرد.

زمانی که چند روز از سخنان ریاست جمهوری نگذشته بود که گفتند: «با شرایطی که بورس نشان می‌دهد، اوضاع بهتر خواهد شد؛ مردم باید همه چیز را به بورس بسپارند» و مردم نیز با اعتماد ایجاد شده نسبت به بازار سرمایه، روند ورود خود به بورس و کمک به فرآیند عمق‌بخشی به این بازار را تسریع دادند. اما به ناگاه با یک اقدام نسنجیده و عدم هماهنگی میان دو وزارتخانه نفت و امور اقتصادی و دارایی در جریان واگذاری نماد دارا دوم و سپس اشتباه پیاپی متولیان بازار بورس در جهت اصلاح این مساله، جریان اعتماد سیاسی مردم و سهامداران تازه‌وارد ناآشنا با اصول بازار سرمایه، با سرعت غیرقابل باوری خدشه‌دار شده و نه اینکه زمینه رفتار هیجانی و خروج مردم از بازار سرمایه را ایجاد کرد که موجب ریزش شدید و کم‌سابقه بازار بورس نیز شد. شاخص بورس از ۲ میلیون و ۸۰ هزار واحد در مرداد ۱۳۹۹، به ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار واحد در شهریور ۱۳۹۹ ریزش کرد و شاهد خروج میلیاردها تومان از بازار سرمایه بودیم. اگرچه دولت تصمیمات متعدد و بی‌سابقه‌ای را برای ترمیم این روند اعتماد عمومی اتخاذ نمود اما بازگشت به شرایط قبل امکان‌پذیر نشد.

همانگونه که در مبحث چارچوب نظری بدان اشاره شد و کاتربرگ و مورنو هم بدان دست یافته‌اند، وابستگی خاص مسائل اقتصادی و اعتماد عمومی به گونه‌ای است که سطح اعتماد افراد تا حدود زیادی با میزان رضایت مالی آنها رابطه مستقیمی دارد (Espinal, et al, 2006: 223). در واقع همان‌طور که امید مردم به افزایش سرمایه‌هایشان موجب اعتماد به دولت گردید، از بین رفتن سرمایه آنان در طی مدتی کوتاه به گونه‌ای که بسیاری از سهام شاخص‌ساز تا ۵۰ درصد هم ریزش داشتند، موجب کاهش اعتماد مردم به بازار سرمایه و به تبع دولت می‌گردد. این مساله بخوبی نشان دهنده آن است در صورتی که این اعتماد عمومی ترمیم نشود، علاوه بر بی‌رغبتی مردم به بازار سرمایه، در بسیاری از عرصه‌های سیاسی و اجتماعی هم که دولت نیازمند اعتماد سیاسی و حضور مردم می‌باشد پاسخ مناسبی دریافت نخواهد کرد.

در نامه ۲۵ پژوهشگر مالی و اقتصادی به دولت دوازدهم، بخوبی به مخاطرات این وضعیت اشاره شده بود. آنجا که می‌نویسند: «اگر مجموعه بدنه سیاستگذاری به طور پیاپی این پیام را مخابره کند که بورس به شکل استثنایی و ویژه مشمول حمایت و پشتیبانی آن (دولت) است، عملاً این تصور بوجود خواهد آمد که حاکمیت نقش "بیمه‌گر کلان" بورس را بعهده گرفته و اجازه سقوط آن را با بکارگیری انواع ابزارها نخواهد داد، متأسفانه ... چنین

پیامی مکررا به کنشگران بازار مخابره شده است که باور عمومی به چنین پیامی به شدت خطرناک است» (خبرگزاری مهر، ۱۶ تیر ۱۳۹۹). در تایید این مطلب، جدول ذیل بیانگر وضعیت پیش آمده پس از مرداد ۱۳۹۹ است، اینکه افکار عمومی دولت را مسبب سقوط شاخص بورس دانسته و این مساله موجب کاهش اعتماد سیاسی مردم به دولت شده است.

جدول ۳- تحلیل محتوای سخنان شخصیت‌ها و مراجع اجتماعی سیاسی در موضوع عملکرد دولت دوازدهم در بازار سرمایه

عنوان	کیفیت و شرح	زمان	منبع
تجمع اعتراضی	اعتراض مقابل دفاتر بورس در شهرهای تهران، اصفهان و مشهد	موارد مهم شامل: ۲۹ دی ۱۳۹۹ و ۲۲ فروردین و ۱ اردیبهشت ۱۴۰۰	خبرگزاری‌ها ی رسمی، روزنامه‌های مکتوب و رسانه‌های آنلاین ایران
	اعتراض در مقابل مجلس (این افراد، خواستار رسیدگی به وضعیت بورس، عدم حمایت و نوسان‌گیری شرکت‌های بورسی، ابطال معاملات صندوق پالایش یکم، محاکمه متخلفان و... بودند. و شعارهایی چون «مسئول سرمایه‌دار، پول ما رو پس بیا» و «دولت ورشکسته، رو پول ما نشسته» و... سر می‌دادند.	موارد مهم شامل: ۳۰ فروردین ۱۴۰۰ و ۵ آبان و ۲۵ دی ۱۳۹۹	
	دعوت به تجمع در موارد متعددی وجود داشته و گزارش خودکشی به خاطر سقوط شاخص بورس یک مورد از اساتید دانشگاه (که در حوزه بورس هم دارای تجربه بوده است) به صورت رسمی اعلام شده و موارد غیر رسمی هم بیان شده است.	گزارش خودکشی ۸ خرداد ۱۴۰۰	اقتصاد آنلاین
اعلام مواضع شخصیت‌ها و مراجع سیاسی - اجتماعی	- نامزدهای ریاست جمهوری ۱۴۰۰ (در یک مسابقه شدید رسانه‌ای برای کسب رای گسترده و موثر سهامداران معترض از وضعیت موجود و ناراضی از عملکرد دولت تلاش کردند. مهرعلیزاده از بادکنک بورس گفت که با یک سوزن ترکیب. زاکانی عملکرد همتی را در بورس به چالش می‌کشید و سایرین وعده جبران خسارت یا رشد شاخص را دادند).	۱۰ خرداد تا ۲۰ خرداد ۱۴۰۰	مناظرات تلویزیونی و سایت خبرگزاری صدا و سیما
	- نمایندگان مجلس (تعداد زیادی از نمایندگان شاخص مجلس در رابطه با ضعف عملکرد دولت در مساله سقوط شاخص بورس صحبت کردند. به طور مثال قالیباف رئیس مجلس شورای اسلامی	قالیباف: ۳۰ دی ۱۳۹۹ عباسی: ۱ اردیبهشت ۱۴۰۰	خبرگزاری ایسنا و ایرنا

منبع	زمان	کیفیت و شرح	عنوان
		گفت: بی‌اعتمادی خسران بزرگی است و اگر در حال حاضر به مردم بگوییم که در بازار سرمایه، سرمایه‌گذاری کنید، با چه انگیزه‌ای به این سمت حرکت کنند؟ و یا فریدون عباسی گفت: وضعیت امروز بورس، چیزی جز بازی با اعتماد ملتی نیست که به حرف دولت وارد این بازار شده‌اند).	
خبرگزاری فارس	اردیبهشت ۱۴۰۰	- تشکل‌های دانشجویی (بعنوان مثال توحید تقی‌زاده، دبیرکل اتحادیه جامعه اسلامی دانشجویان، در دیدار با رهبری گفت: در سال گذشته در حرکتی هماهنگ و با تبلیغات رسمی در صدا و سیما مردم را به بازار سرمایه دعوت نمودند و مردم با امید و اعتماد به نظام اقتصادی ایران وارد بورس شدند و آنچه نباید برای مردم مظلوم اتفاق افتاد).	
کانال‌ها، سایت‌ها و روزنامه‌های مختلف خبری	از مرداد ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۰	در این مدت رسانه‌ها، نشریات، سایت‌ها، کانال‌ها و شبکه‌های مختلف اجتماعی مکتوب و آنلاین متعددی در رابطه با نگرانی‌های مردم در موضوع عملکرد دولت در مساله بورس مطلب نوشته‌اند که از دنیای اقتصاد، بورس آنلاین، اقتصاد نیوز، تجارت و اقتصاد آنلاین گرفته تا کانال‌های مجازی و حید هالالات، مازیار فتحی، مهدی میرزایی، رهاورد، سهامیاب و ...	کمپین و فعالیت‌های رسانه ای
خبرگزاری فارس	از مرداد ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۰	کمپین‌های مختلف در شبکه‌های مجازی ایجاد شد. اما یکی از مشهورترین فضاها مربوط به این مساله، بستر ایجاد شده در خبرگزاری فارس است. هزاران مطالبه ده هزار امضایی در «فارس من» گواهی بر نارضایتی گسترده مردمی از عملکرد دولت دوازدهم در موضوع بورس است. یک برآورد اولیه نشان می‌دهد بالغ بر ۱ میلیون امضا در حمایت از مطالبات انتقادی از بازار سرمایه ثبت شده است.	

برای درک بهتر این جدول تحلیل محتوا، کافی است که به تعداد شرکت کنندگان و امضاهای جمع شده در ۱۳ کمپین «فارس من» توجه شود. کمپین‌های «آقای رئیسی به داد سهامداران بازار بورس برسید» با ۵۸۶۹۰ امضا؛ «حمایت از عدم لغو دارا دوم» با ۵۶۱۵۵ امضا؛ «زیان خریداران صندوق پالایش یکم جبران شود» با ۵۱۸۸۰ امضا؛ «کارگزاری‌ها صلاحیت تشخیص زمان فروش سهام عدالت را ندارند» با ۴۵۶۴۷ امضا؛ «تقاضای رسیدگی فوری به مشکلات بازار سرمایه» با ۴۳۴۲۴ امضا؛ «دستکاری در نمادهای خاص دولتی بورس را تمام کنید» با ۲۸۰۱۰ امضا؛ «عدم پاسخگویی و ناکارآمدی کارگزاری‌های بورس» با ۲۷۴۴۱ امضا؛ «دست از قیمت‌گذاری دستوری فولاد بردارید» با ۲۶۸۱۵ امضا؛ «درخواست برکناری سریع رییس سازمان بورس» با ۱۶۳۱۸ امضا؛ «درخواست ایجاد اتحادیه سهامداران حقیقی» با ۱۴۴۶۴ امضا؛ «قوه قضائیه بر روند معاملات بازار بورس نظارت کند» با ۱۲۱۸۲ امضا؛ «انتقال سهام عدالت به پرتفوی سهامداران» با ۱۱۳۹۶ امضا و «حمایت از کمپین نه به پیش گشایش در معاملات بورس» با ۱۰۱۸۲ (خبرگزاری فارس، ۱۴۰۰)، بخوبی عمق نارضایتی سهامداران و بی‌اعتمادی آنان به عملکرد دولت در بازار سرمایه را روایت می‌کند. اینها گوشه‌ای از روند پارادوکسیکال پیامدهای ناشی از سقوط بازار سرمایه بود که دامنگیر دولت شده است.

اگرچه نمی‌توان مقصر همه وضعیت بوجود آمده را دولت دانست. سرمایه‌گذاران و تصمیمات هیجانی آنان نیز در این بین تاثیر زیادی داشته‌اند، البته در نهایت هم باز این دولت بود که می‌توانست با آگاهی‌بخشی و استفاده از ابزارهای در اختیار، روند را کنترل نماید. بر اساس تئوری سرمایه‌گذاری مدرن، معامله‌گران و به طور کلی فعالان بازارهای سهام تصمیمات خود را بر اساس عقلانیت اتخاذ می‌کنند. در مقابل فرض عقلانیت، رفتارشناسی مالی معتقد است که انسان‌ها در حین تصمیم‌گیری تحت تاثیر طیف گسترده‌ای از احساسات و نیروهای روانی قرار می‌گیرند که می‌تواند عقلانیت آنها را تحت‌الشعاع قرار دهد. اگرچه روانشناسی سرمایه‌گذاران ابعاد بسیار متنوعی دارد اما بصورت سنتی تبلور آن را در دو نیروی آشنای ترس و طمع بیان کرده‌اند. این دو نیرو همواره در درون هر یک از ما وجود دارند و در زمان هر تصمیم خرید یا فروش با یکدیگر رویارویی می‌کنند. غلبه هر یک از این دو نیرو منجر به بروز رفتار خاصی می‌شود (ابراهیم نژاد، ۱۳۹۸). ورود حجم عظیمی از سرمایه‌گذاران ناآشنا و فاقد کنترل هیجانانگیز و عدم استفاده از ظرفیت نهادهای واسطه‌ای و مشاوره‌ای، سوء استفاده برخی از فعالان بازار سرمایه از فضای بوجود آمده و نبود فرآیندهای

مناسب مدیریتی و کنترلی دولت، زمینه را برای هجوم ناشیانه سرمایه گذاران بی تجربه به بازار سرمایه فراهم آورد و در ادامه، همین رفتارهای هیجانی به روند نزولی شاخص بورس که از مردادماه ۱۳۹۹ آغاز گردید سرعت بخشید. مساله‌ای که مدیریت آن از دست دولت هم خارج شد و نتوانست تدبیر مناسبی را برای اصلاح آن اتخاذ نمایند. به هر روی کاهش اعتماد سیاسی می‌تواند پاسخ‌های نامطلوبی را در سایر عرصه‌های سیاسی اجتماعی جامعه به دنبال داشته باشد که از عدم مشارکت سیاسی در برخی فرآیندهای حکومتی تا برخی نگرانی‌های مدنی را دربر می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

اهمیت بازار سرمایه چنان است که به دماسنج اقتصادی شهرت گرفته است. با این وجود با گذشت چندین دهه از فعالیت نهاد بورس در ایران، تا قبل از سال ۱۳۹۹ توجه چندانی به این بازار ارزشمند و تاثیرگذار نشده است. تحریم‌های اقتصادی و فشار شکننده ناشی از آن، معضلات عدیده‌ای را برای کشور بوجود آورد، از سویی افزایش نقدینگی و شیوع کرونا هم مشکلات را دوچندان کرد. این مسائل، دولت دوازدهم را به آن واداشت تا نگاهی نو به این ابزار کارآمد اقتصادی بیندازد. دولت مردم را به بازار سرمایه دعوت نمود و با استقبال مردم، ظرف چندین ماه تعداد کدهای بورسی به رقم‌های غیرقابل باوری افزایش پیدا کرد. صف‌های کارگزاری‌ها آنچنان طویل گشت که مردم به ناچار می‌بایست در نوبت‌های چندین روزه در انتظار باشند. قسمتی از مشکلات اقتصادی دولت در پرتو مالیات بر بازار سرمایه و انتقال سهام مرتفع گردید و از سوی دیگر سودهای سرشاری نصیب سهامداران شد. این اولین باری بود که آحاد جامعه در یک موضوع اقتصادی و با این وسعت به دولت اعتماد کرده و سرمایه اجتماعی دولت هر روز بیشتر می‌شد. این همان چیزی بود که سال‌ها در قالب اصل ۴۴ بر آن تاکید می‌شد. بی تردید لازمه این تحول، توجه بیشتر به مطالبات مردم در سایر عرصه‌های اجتماعی سیاسی بود.

نکته مهم اینکه تصمیمات درست و یا نادرست دولت در زمینه بازار بورس در سنوات گذشته، با وجود برخی آزمون و خطاهای صورت گرفته به دلیل تعداد اندک سهامداران، کمتر تاثیری در عرصه اقتصادی و سیاسی ایران می‌گذاشت. اما خیل عظیم سهامداران و خانواده‌های ایرانی در سال ۱۳۹۹، مساله را به گونه دیگری رقم زد. به طوری که از اواسط مرداد ۱۳۹۹ و سقوط بازار بورس و ضعف مجموعه اقتصادی دولت در مدیریت آن، نه اینکه

بسیاری از داشته‌ها و برنامه‌های دولت در بازار سرمایه از بین رفت بلکه آسیب جدی به اعتماد سیاسی مردم به دولت وارد شده است. در واقع با دعوت صریح دولت از مردم جهت سرمایه‌گذاری در بازار بورس در جهت تامین بخشی از کسری بودجه از طریق اخذ مالیات بر معاملات سهام، پیامدهای پارادوکسیکال این وضعیت هم باید پیش‌بینی می‌شد. اینکه با سقوط بازار بورس، اعتماد سیاسی جلب شده دچار آسیب جدی می‌شود.

از برآیند تحولات روی داده این نتیجه بدست می‌آید که آنچه در دولت دوازدهم در رابطه با تعمیق بازار سرمایه روی داد، تاثیرات جدی بر عرصه سیاست و جامعه ایران گذاشت که می‌تواند تا آینده هم ادامه داشته باشد. اکنون به نظر می‌رسد با وجود خدشه به اعتماد سیاسی مردم، باز هم بازیگر اصلی دولت باشد و اقدامات مدبرانه و یا ناسنجیده آن می‌تواند ضمن ترمیم عرصه اقتصادی و خصوصا بازار سرمایه، بر روی سپهر سیاسی ایران هم تاثیرگذار باشد. البته نوع تدابیر دولت سیزدهم در تعاملات خارجی و خصوصا مساله تحریم نیز در این نتیجه موثر خواهد بود.

منابع

الف) فارسی

- آل عمران، رویا و آل عمران، سید علی، (۱۳۹۲)، «بررسی تأثیر درآمد مالیاتی دولت بر بورس اوراق بهادار در ایران»، فصلنامه اقتصاد ملی، شماره ۲۳.
- الوانی، مهدی و شیروانی، رضا، (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها)، اصفهان: نشر مانی.
- الوانی، سید مهدی و دانایی فرد، حسن، (۱۳۸۰)، «مدیریت دولتی و اعتماد عمومی»، فصلنامه دانش مدیریت، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، شماره ۵۵.
- اینگلهارت، رونالد، (۱۳۷۳)، تحول فرهنگی در جوامع صنعتی پیشرفته، ترجمه مریم وتر، تهران: نشر کوثر.
- بل، وندل، (۱۳۹۰)، «مقصود ما از آینده‌پژوهی چیست»، در ریچارد اسلاتر (ویراستار): نوآندیشی برای هزاره نوزدهم؛ مفاهیم، روش، ترجمه عقیل ملکی فر، وحید وحیدی مطلق و سید احمد ابراهیمی، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- پژویان، جمشید و درویشی، باقر، (۱۳۸۹)، «اصلاحات ساختاری در نظام مالیاتی ایران»، پژوهشنامه مالیات، شماره ۵۶.

- پورمقیم، جواد؛ نعمت‌پور، معصومه و موسوی، میرحسین، (۱۳۸۴)، «بررسی عوامل موثر بر سطح وصول درآمدهای مالیاتی در سیستم مالیاتی ایران»، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲.
- پیوزی، مایکل، (۱۳۷۹)، *یورگن هابرماس*، ترجمه احمد تدین، تهران: نشر هرمس.
- تبریزی، منصوره، (۱۳۹۳)، «تحلیل محتوای کیفی از منظر رویکردهای قیاسی و استقرایی»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ۶۴.
- جابر انصاری، محمدرضا؛ نجف بیگی، رضا و الوانی، سید مهدی، (۱۳۹۵)، «راهکارهای ارتقای اعتماد عمومی به سازمان‌های دولتی»، *دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم*، شماره ۱۵.
- حافظیه، علی اکبر، (۱۳۸۵)، «بازار سرمایه و نقش بورس اوراق بهادار در اقتصاد کشور»، *فصلنامه مجله علوم انسانی*، شماره ۶۴.
- رستم زاده، پرویز و گودرزی فراهانی، یزدان، (۱۳۹۶)، «جایگزین‌سازی درآمد دولت از طریق درآمدهای مالیاتی با طراحی یک مدل تعادل عمومی پویای تصادفی»، *پژوهش‌های اقتصادی*، ۴(۱۷).
- زاهدی، شمس السادات و خانباشی، محمد، (۱۳۹۰)، «از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی»، *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت در ایران*، ۴(۱۵).
- زتومکا، پیوتر، (۱۳۸۴)، *اعتماد یک نظریه جامعه‌شناختی*، ترجمه فاطمه گابی، تبریز، مترجم.
- سیدامامی، کاووس، (۱۳۹۰)، *پژوهش در علوم سیاسی*، چاپ سوم، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی و دانشگاه امام صادق (ع).
- شایگان، فریبا، (۱۳۸۹)، «نگرش نسبت به رفاه اجتماعی - اقتصادی و رابطه آن با اعتماد سیاسی در شهر تهران»، *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه اجتماعی*، ۳(۲).
- شهبازی، مهدی؛ درویش، حسن و زارعی، فرهاد، (۱۳۹۱)، «تأثیر پاسخگویی عمومی بر بهبود اعتماد عمومی شهروندان»، *فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی*، شماره ۱.
- عبدالملکی، حجت‌الله، (۱۳۹۴)، *اقتصاد مقاومتی: درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل*، جلد اول، تهران: انتشارات بسیج دانشگاه امام صادق (ع).
- علی‌پور، جواد و قیطاسی، سجاد، (۱۳۹۶)، «آینده پژوهی بحران سیاسی - امنیتی سوریه بر پایه سناریونویسی»، *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۷(۴).
- علی‌پور، مهرداد و صادقی، جلال، (۱۳۹۰)، «بازاریابی مالی و کاربرد آن در عرضه سهام»، *فصلنامه چشم‌انداز مدیریت مالی و حسابداری*، شماره ۳.
- عنایت، سیدابراهیم، (۱۳۸۰)، «مشکلات و تنگناهای بازار سرمایه در ایران»، *پژوهش‌نامه اقتصادی*، شماره ۳.

فرمان آرا، وحید؛ کمیجانی، اکبر؛ فرزین، اسدالله و غفاری، فرهاد، (۱۳۹۸)، «نقش بازار سرمایه در تامین مالی و رشد اقتصادی (مطالعه موردی ایران و منتخبی از کشورهای در حال توسعه)»، *فصلنامه اقتصاد مالی*، شماره ۴۷.

فوزی، یحیی و قربانی، فاطمه، (۱۳۹۴)، «تحلیل محتوای کمی و کیفی مصاحبه‌ها و پیام‌های امام خمینی ره»، *فصلنامه اندیشی سیاسی در اسلام*، شماره ۲ و ۳.

قلی پور، آرین و پیران نژاد، (۱۳۸۵)، «دولت الکترونیک، پویایی نهادی و بحران اعتمادسازی»، *فرهنگ مدیریت*، ۴(۱۲).

گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، (۱۳۹۰)، «درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا؛ ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا»، گزارش معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره ۱۷۰۱۱.

گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۰)، ۱۹۸۹ پایان قرن بیستم بود، گفتگو با آنتونی گیدنز، ترجمه نیکو سرخوش، کتاب *ماه علوم اجتماعی*، شماره های ۴۷-۴۸.

مرادی حقیقی، منصوره و دانش‌فرد، کرم‌الله، (۱۳۹۴)، «طراحی مدل اعتماد عمومی (مورد مطالعه: سازمان‌های دولتی ایران)»، *فصلنامه مدیریت*، شماره ۳۷.

نظرپور، محمد تقی؛ عبادی، روح‌الله و بنی‌جمالی، فاطمه، (۱۳۹۶)، «آثار اجرای سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی بر بازار سرمایه»، *دوفصلنامه تحقیقات مالی اسلامی*، شماره ۱۳.

ب) انگلیسی

- Abdolmaleki, H. (2015). *Resistance Economy: Introduction to Basics, Policies and Action Plan*. Tehran: Basij Publications of Imam Sadegh University.
- Ale emran, R. & Ale emran, S. (2013). Investigating the effect of government tax revenue on the stock exchange in Iran. *Financial Economics*, 7(23), 9-29.
- Alipour, J. & Qitasi, S. (2018). The future research of political-security crisis in Syria based on scenario writing. *Political Research in Islamic World*, 7(4), 231-261.
- Alipour, M. & Sadeghi, J. (2011). Financial marketing and its application in stock offering. *Financial Management Perspective*. 1(3), 27-40.
- Alvani, S. & Danaei Fard, H. (2002). Government Management and Public Trust, *Management Knowledge*, 14(55), 5-27.
- Alvani, S. & Shirvani, R. (2006). Social capital (concepts, theories and application). Isfahan: Mani.
- Bell, W. (2011). What do we mean by future research, in R. Slaughter (ed), *New thinking for the new millennium; Concepts, method*, translated by A. Maleki Far, V. Vahidi Mutlaq & S. Ebrahimi, Tehran: Defense Science and Technology Future Research Center.
- Enayat, S. (2008). Problems and bottlenecks of the capital market in Iran. *Economic Research*, 1(3), 139-162.

- Farman Ara, V., Kamijani, A., Farzin, A. & Ghafari, F. (2019). The role of the capital market in financing and economic growth (a case study of Iran and a selection of developing countries). *Financial Economics*, 13(47), 19-38.
- Fozi, Y, & Ghorbani, F. (2015). Quantitative and qualitative content analysis of Imam Khomeini's interviews and messages. *Political Thought in Islam*, 2(2&3), 75-102.
- Gholipour, Arin. & Piran Nejad, A. (2006), Electronic government, institutional dynamics and trust building crisis. *Management Culture*, 4(12), 5-30.
- Giddens, A. (2001). 1989 was the end of the 20th century, a conversation with Anthony Giddens, translated by: Niko Sarkhosh, *Book of the Month of Social Sciences*, 5(47&48), 50-60.
- Hafzieh, A. (2006). Capital market and the role of the stock exchange in the country's economy. *Journal of Humanities*, 15(64), 31- 50.
- Inglehart, R. (1994). *Culture shift in advanced industrial society*, translated by M. Veter, Tehran: Kausar Publishing.
- Jaber Ansari, M., Najaf Beigi, M. & ElVani, S. (2017). Strategies to improve public trust in governmental agencies. *soft power studies*, 6(2), 8-20.
- Majlis Research Center. (2020). On dealing with the spread of the Corona virus; Evaluating the macroeconomic dimensions of the spread of the corona virus. *The report of the Vice President of Economic Research of the Iran Parliament Research Center*, 17011, 1-27.
- Moradi Haghighi, M. & Daneshfard, K. (2015), Designing a Public Trust Model (Study: Iran's Government Organizations). *Journal of Industrial Strategic Management*, 12(37), 187-196.
- Nazarpour, M., Ebadi, R. & Bani Jamali, Fatemeh. (2017), The effects of the implementation of resistance economy policies on the capital market. *Islamic financial research*, 7(1), 57-90.
- Pezhoyan, J. & Darvishi, B. (2010). Structural Reforms in Iran's Tax System. *Tax Research*, 18(8), 9-47.
- Piozzi, M. (2000). *Jurgen Habermas*, translated by: Ahmad Tedin, Tehran: Hermes Publishing.
- Pourmoqim, J., Nematpour, M. & Mousavi, M. (2005). Study of factors affecting the level of tax revenue collection in Iran's tax system. *Economic Research*, 5(17), 161-187.
- Rostamzadeh, P. & Guderzi Farahani, Y. (2018). The Substitution of Taxes for Oil Revenues by Designing a Dynamic Stochastic General Equilibrium. *Economic Research*, 17(4), 121- 145.
- Seyed Emami, K. (2014), *Political science research*. Tehran: Publications of Research Center for Cultural and Social Studies and Imam Sadiq University.
- Shahbazi, M., Darvish, H. & Zarei, Farhad. (2013). The Impact of Public Accountability in Improving Public Trust of Citizens. *Quarterly Journal of Public Organizations Management*, 1(1), 53-64.
- Shaygan, F. (2010). Attitudes towards Social and Economic Welfare and its Relation with Political Trust among Tehran Residents. *Social Development & Welfare Planning*, 2(3), 145-178.

- Sztompka, P. (2005), *Trust: A Sociological Theory*. translated by: F. Gabi, Tabriz: translator.
- Tabrizi, M. (2014). Analysis of qualitative content from the perspective of analogical and inductive approaches. *Social Sciences*, 21(64), 105-138.
- Zahedi, S. & Khanbashi, M, (2012). From public trust to political trust (A research about the relationship between public and political trust in iran). *Management Research in Iran*, 15(4), 73-95.

استناد به این مقاله: شریعتی، مجتبی، & رضایی، نیما. (۱۴۰۱). بررسی فرآیند تعمیق بازار سرمایه در دولت دوازدهم و تاثیر آن بر آینده‌ی سیاست در ایران. *دولت‌پژوهی*، ۸(۳۲)

The State Studies Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...